

Funktionshindret kan vara tuffare i frihet

Personer med neuropsykiatriska funktionshinder är överrepresenterade på landets fängelser där 20-30 procent av de intagna beräknas ha en NPF-diagnos. Under ett förstudiearbete har Attention träffat och intervjuat några av dessa.

Text: **Lars Sandberg**

KRIMINALVÅRDENS SATSNINGAR på särskilda adhd-avdelningar och samarbeten med beroendevården har både ökat och förbättrats de senaste åren. Det har nu visat sig att många klienter som tidigare varit "hopplösa bråkstakar" har adhd eller något annat neuropsykiatriskt funktionshinder. Diagnosen kan vara förklaringen till såväl kriminalitet som andra problem, och upptäckten kan vara nyckeln till ett nytt liv utanför murarna. Men då måste personen klara sig igenom den första tiden i frihet som ofta är den svåraste.

— Det är många problem som uppstår i samband med frigivningen, säger Ann-Charlotte Björnklin, frivårdsinspektör på Frivården i Sollentuna. Mina klienter har ofta hamnat i utanförskap genom problematiska skolår. De bär på mycket frustration, dålig självbild och mår helt enkelt inte bra. Drogerna blir ett sätt att döva och fly. De är ofta skuldsatta och blir då inte godkända som hyresgäster vilket leder till otrygga bostadsförhållanden. Detta i sin tur gör det svårt att få arbete och ännu svårare att behålla ett sådant. Det blir en ond cirkel."

SKULDER ÄR ETT av de vanligaste problemen för den nyligen frigivne och behovet av en inkomst är stort. Över 15 000 personer i Sverige har skulder till brottsoffer som de inte har betalat. I vissa fall rör det sig om miljonbelopp. Flera arbetsmarknadsåtgärder riktade till målgruppen finns också vilket ofta leder till jobb efter avslutad praktiktid, men erfarenheter visar att det svåraste är inte att få ett jobb, utan att kunna behålla det.

— Kommer man ut från anstalten och börjar direkt på ett arbete blir det mycket återfall, säger

Peter Söderlund, ordförande för X-Cons Stockholm. Man hamnar på en vanlig arbetsplats med vanliga arbetskamrater som inte hajar grejen. Och man vågar inte berätta för dem att man har suttit i fängelse och vilken bakgrund man har. Så man åker hem, sitter ensam i lägenheten vecka ut och vecka in tills gamla polarna kommer över och så är karusellen igång igen.

ATT HITTA ETT socialt sammanhang frikopplat från droger och kriminalitet, och att bli socialt accepterad och få nya vänner, är den kanske största utmaningen för någon som levt i utanförskap.

— Det är jättesvårt att få nya vänner, säger Niklas som frigavs 2011. Nu har jag i alla fall börjat prata med folk på ett sätt som jag inte gjorde förut. Det tog mig tre år innan jag pratade om mina problem med någon annan än min fru. Nu söker jag nya kontakter på ett annat sätt, men sen att veta hur man gör är en annan sak. Att sätta ord på saker och ting är något jag lärt mig på senare tid, det gjorde jag aldrig förr. Lägg då till kroppsspråk och allt annat som hör till utöver ord, så inser man att man har gett sig in i något helt nytt. Kriminella kan jag ju umgås med, det är det normala som är svårt att lära sig.

EN KÄNSLIG DEL i rehabiliteringskedjan för just NPF-personer är tillgång till medicin. Den som blivit diagnostiserad på anstalten blir vanligen också inställd på medicin. Men att få rätt medicin utskrivet i frihet är svårt och varierar i viss mån beroende på var i landet man bor.

— Jag tycker så här: När du blir frisläppt från en anstalt ska du kunna få en tid direkt på en mottagning så att du får din medicin så att du kan hålla dig på mattan. Sedan kan du söka jobb och bostad och de här grejerna. Nu är allting så himla bakvänt: Jag måste först pissa rent i tre månader för att få min medicin, och utan den klarar jag inte av att göra de andra grejerna, säger Johan som frigavs 2012.

Hans uppfattning får stöd av Niklas:

— Nu när jag har medicin har jag inget drogsug alls, men utan medicin kan jag inte sova, varva ner eller organisera en vanlig vardag. Det var helt omöjligt. Det är ungefär som om någon hade öppnat ett hål i huvudet och kört ner en stavmixer där. Bara kaos. Jag muckade för ett år sen och nu när jag har Ritalin har jag varken problem med impuls kontroll eller aggressionsproblem. Jag är helt oförmögen till att jag blir arg på samma sätt som förut. Förr hamnade jag alltid i bråk. Jag är dömd för misshandel åtta gånger.

Hasse Kroon

NIKLAS FICK BÅDE medicin och lägenhet direkt efter frigivningen medan Johan, som bor på en annan ort, varken fått mediciner eller bostad efter två månader i frihet. Första tiden har han bott på en båt för hemlösa, sedan på en kompis soffa. Johan är dessutom sjukskriven men ligger i fejd med Försäkringskassan och har inte fått någon sjukdomsgrundande inkomst. Ändå har han inte gett upp och återfallit i missbruk eller kriminalitet.

— Jag hade en period då jag skötte mig i sex års tid. Jag utbildade mig och jobbade med social rehabilitering och hjälpte andra. Det är nog den bästa tiden i hela mitt liv, säger han.

— Min motivation höjs av att jag har en dotter i tonåren. Vi har bra kontakt, men på grund av min ekonomi och att jag saknar bostad, kan vi inte umgås mycket som jag skulle vilja. Jag har en bror kvar i livet också, mina andra syskon är döda.

Johan och Niklas heter egentligen något annat.

”Det är ungefär som om någon hade öppnat ett hål i huvudet och kört ner en stavmixer där. Bara kaos.”

I FÖRSTUDIEN "Att förändra ett liv" redogör Riksförbundet Attention för vilken form av stöd intagna med ADHD och andra NPF-diagnoser är i behov av efter frigivning och som vill lämna en kriminell livsstil. Förstudien genomfördes under perioden november 2011 - maj 2012 och är finansierad av Allmänna Arvsfonden.